

บทสรุปการศึกษาและข้อเสนอแนะ

บทสรุปการศึกษา

การศึกษาได้กระทำใน 3 ลักษณะใหญ่ คือ

- ศึกษาพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับ "ห้องแถว" ได้แก่ ความหมายของคำและประวัติความเป็นมา
- ศึกษาและสังเกตลักษณะที่น่าสนใจเกี่ยวกับอาคาร "ห้องแถว"
- ศึกษาข้อดี ข้อเสีย (ปัญหา) ของอาคารประเภท "ห้องแถว"

การศึกษาพื้นฐาน

การศึกษาความหมาย กระทำเพื่อเป็นข้อตกลงเบื้องต้น ไม่ให้เกิดความไขว้เขวในภายหลังได้ ทั้งนี้จากการออกสังเกตลักษณะอาคารห้องแถว ทำให้เกิดข้อสงสัยบางประการ เช่น ปรากฏว่ามีอาคารที่มีลักษณะคล้ายห้องแถว แต่เป็นอาคารเดี่ยว สร้างเพียงคูหาเดียว จะถือเป็นห้องแถวได้หรือไม่ และอาคารบางแห่งปลูกสร้างเรียงต่อกันคล้ายห้องแถว แต่ไม่ปรากฏว่ามีการใช้โครงสร้างร่วมกัน หรือผนังด้านข้างร่วมกัน จะนับเป็นห้องแถวได้ด้วยหรือไม่ เป็นต้น ข้อสงสัยเหล่านี้เป็นการเน้นให้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายอันเป็นข้อตกลงเบื้องต้นเสียก่อน ผลจากการศึกษาได้ความหมายอย่างน้อย

13 ข้อ คือ

1. เป็นคูหาที่ปลูกติดกันเป็นแถว
2. คูหาหนึ่ง ๆ เกิดจากการกันผนังร่วม
3. การใช้ที่ดินของแต่ละคูหาของอาคารมักใช้ที่ดิน เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือสี่เหลี่ยมด้านขนาน มีด้านแคบเป็นทางเข้าออกของแต่ละคูหา และด้านยาวเป็นแนวผนังร่วม

4. แต่ละคูหาในแถวเดียวกัน มีลักษณะซ้ำ ๆ กัน ตามลักษณะโครงสร้างและแบบ ซึ่งเหมือนกัน
5. แต่ละคูหามักมีความสูงในระหว่าง 1-6 ชั้น เป็นประเภทอาคารน้อยชั้นถึงหลายชั้นเท่านั้น
6. แถวของคูหา มักเรียงแนวเป็นสายขนานไปกับถนนและทางเท้า
7. ประโยชน์ใช้สอยในคูหาในย่านเดียวกัน มักเป็นไปทำนองเดียวกัน หรือเพื่อจุดประสงค์เดียวกัน ทำให้เกิดความเป็นย่านขึ้นมา หรือช่วยให้เห็นลักษณะการใช้ที่ดินในบริเวณนั้น ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
8. ลักษณะของแถวมีแนวโน้มที่จะเป็นเส้นตรง ทั้งนี้เพราะความสะดวก ความประหยัด ฯลฯ ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะมาประกอบรวมเข้าด้วยกัน
9. ประโยชน์ใช้สอยในอาคารเป็นได้ต่าง ๆ นานา เช่น ที่พักอาศัย ร้านค้า คลังสินค้า หรือโรงงานขนาดย่อม เป็นต้น ซึ่งมักใช้ผนวกระหว่างการเป็นที่พักอาศัยกับกิจกรรมอื่นเป็นอาคารแบบทวีประโยชน์เสมอ
10. ตัวอาคารจะใช้วัสดุก่อสร้างได้หลายชนิด ในแถวของคูหาที่ประกอบด้วยวัสดุอันมิใช่วัสดุทนไฟเป็นส่วนใหญ่ให้เรียกว่า ห้องแถว แต่ถ้าเป็นวัสดุชนิดถาวรและทนไฟเป็นส่วนใหญ่ให้เรียกเฉพาะว่า ตึกแถว
11. มักเป็นที่อยู่อาศัยของผู้ที่อยู่ในระดับเศรษฐกิจปานกลางหรือต่ำกว่า
12. เป็นอาคารที่มีปริมาณมาก เกิดขึ้นอย่างกระจัดกระจายทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามเขตเมือง
13. เป็นอาคารประเภทสามัญธรรมดา มีขบวนการที่ทำให้เกิดขึ้นอย่างง่าย ๆ ไม่ยุ่งยาก และความหมายที่ควรเข้าใจอื่น ๆ

ในส่วนประวัติความเป็นมาของห้องแถว ได้ลำดับให้เห็นพัฒนาการและความแตกต่างของลักษณะห้องแถว ทั้งที่เป็นมาในต่างประเทศ คือ ฮีลิปส์ กรีก และโรมัน และที่เป็นมาแล้วในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อุดยยา จนถึงรัตนโกสินทร์ เป็นที่น่าเสียดใจที่ไม่อาจหาประวัติสำหรับห้องแถวของประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย โดยเฉพาะห้องแถวจีน ซึ่งเป็นต้น

อิทธิพลของห้องแถวในประเทศไทยได้ สำหรับห้องแถวในกรุงเทพฯ ได้ศึกษาแบ่งยุค
ลักษณะอาคารซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ราวรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมาถึงต้นรัชกาลที่ 9 ออกเป็น 4 ยุค
คือ

- ยุคที่ 1 ระหว่าง พ.ศ. 2405-2439 (รัชกาลที่ 4-5)
- ยุคที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2439-2443 (รัชกาลที่ 5)
- ยุคที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2443-2479 (รัชกาลที่ 5-8)
- ยุคที่ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2479-2496 (รัชกาลที่ 8 ถึงต้นรัชกาลที่ 9)

นอกจากนี้ยังได้แสดงห้องแถวนอกพระนคร คือห้องแถวแบบจีนในจังหวัดสงขลา ประกอบ
เป็นตัวอย่างด้วย

การศึกษาลักษณะที่น่าสนใจ

ได้พยายามเก็บลักษณะที่ปรากฏออกมาอย่างคล้ายคลึงกันโดยทั่วไปของอาคารห้องแถวเพื่อ
ทำการวิเคราะห์และอธิบายถึงเหตุผลต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น
ปรากฏการณ์ที่กล่าวถึงนั้นมีความสำคัญสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อลักษณะที่ดีของเมืองและของ
ตัวอาคารห้องแถวเอง ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวถึงจึงมีผลต่อการแก้ไขปรับปรุง
ลักษณะอาคารห้องแถวและทำให้เกิดแนวทางการวิจัยย่อยอีกหลาย ๆ ประเด็น
ทั้งได้ศึกษาการใช้ห้องแถวในคูหาหนึ่งเป็นตัวอย่าง โดยการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการ
การใช้อาคารและลักษณะการใช้อาคารจริง ๆ จากเจ้าของอาคารพร้อมทั้งการจดบันทึก
การจัดรูปตกแต่งตัวอาคารไว้อย่างครบถ้วนตลอดทุกชั้นอาคาร เพื่อประกอบการพิจารณา
เปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ห้องแถวที่ศึกษาบรรยายไว้แล้ว
การศึกษาได้พยายามค้นหาสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวกำหนดลักษณะห้องแถว เพื่อให้เห็นบทบาท
ความสำคัญของตัวแปรแต่ละตัว พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบในแต่ละกรณี โดยอธิบายแยก
เป็น 4 ประการคือ

1. ถนน พาหนะ และความเร็วที่ใช้
2. การใช้ที่ดินสองข้างถนน เจ้าของที่ดินและการลงทุน
3. กฎหมายการใช้ที่ดิน
4. การให้อนุญาตก่อสร้างและควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมาย

การศึกษาข้อดี ข้อเสีย (ปัญหา)

สุดท้ายได้ศึกษาปัญหาของห้องแถวในลักษณะต่าง ๆ และศึกษาข้อดีอันเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ห้องแถวได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

ทั้งปัญหาและข้อดีของอาคารห้องแถว ได้ศึกษาเปรียบเทียบกับอาคารประเภทอื่น เพื่อให้เห็นความเป็นปัญหาและข้อดีของห้องแถวชัดเจนยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาริวิจัยขั้นต่อไป

เท่าที่ได้ศึกษารวบรวมไว้แล้วนี้ เป็นเพียงเนื้อหาขั้นพื้นฐานทั่ว ๆ ไป ไม่ได้เน้นศึกษาเฉพาะประเด็นใดเป็นการเฉพาะ ทั้งนี้โดยมีความหวังว่าผลจากการศึกษานี้ น่าจะทำให้เกิดความคิดเห็น หรือสมมติฐานบางอย่างขึ้นมา เป็นสมมติฐานที่มีประโยชน์และน่าสนใจ สมควรที่จะได้ศึกษาริวิจัยเป็นกรณีเฉพาะให้เห็นจริงตามแนวสมมติฐานที่ตั้งไว้ สาระในบทที่ว่าด้วยปรากฏการณ์ห้องแถว น่าจะทำให้เกิดแนวความคิดต่าง ๆ ขึ้นได้ เช่น ความคิดหรือสมมติฐานที่ว่า การออกแบบอาคารห้องแถวให้มีกันสาดลาดเอียงจะทำให้ไม่มีการวางตั้งสิ่งของบนกันสาด หรือวางได้เพียงส่วนน้อย ทั้งจะกระทำได้ยากลำบาก ทำให้กันสาดไม่กลายเป็นส่วนเก็บของที่ประเจิดเจ้อ เป็นการช่วยให้ห้องแถวมีลักษณะที่ดีขึ้น

อีกทั้งปรากฏการณ์ต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันอยู่มาก การแก้ไขเปลี่ยนแปลงลักษณะของปรากฏการณ์หนึ่ง ย่อมมีผลกระทบต่อปรากฏการณ์อื่น ๆ ด้วย ฉะนั้น การหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ย่อมเป็นสาระที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งที่น่าจะได้ศึกษาริวิจัยเพิ่มเติม เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงลักษณะห้องแถวให้ดีขึ้นได้

การออกกฎหมายและควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมาย

แม้ว่าข้อกำหนดตามกฎหมาย จะยังมีส่วนที่ขัดแย้งกับความต้องการในการใช้อาคารจริง ๆ และถูกละเลยจากการควบคุมอยู่บ้างก็ตาม ประสิทธิภาพที่ไม่ดีเท่าที่ควร ไม่ได้หมายถึงการปฏิเสธเสียสิ้นเชิงต่อตัวกำหนดลักษณะห้องแถวนี้ไป ถ้าจะสังเกตให้ดี การขาดความ

ยำเกรงในกฎหมายนั้นมักเกิดขึ้นในส่วนปลีกย่อย และส่วนไม่ใคร่จะถูกมองเห็น คือ ส่วนหลังและด้านข้างของอาคาร ซึ่งในหลาย ๆ กรณี การขาดความยำเกรงมีสาเหตุมาจากความจำเป็นบีบบังคับ ฉะนั้น การออกกฎหมายที่เน้นในประเด็นใหญ่ ๆ เช่น การกำหนดบริเวณห้ามปลูกสร้างอาคารห้องแถว (ซึ่งจะทำให้ลดปริมาณหรือจำกัดปริมาณการเกิดห้องแถวที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหาในภายหลังอย่างได้ผล) เป็นต้น การออกกฎหมายในลักษณะนี้ จะทำให้เกิดความเคารพยำเกรงต่อกฎหมาย เพราะการละเมิดจะเป็นความผิดที่โจ่งแจ้ง เห็นได้ชัด ทำทนายการรื้อถอนฟ้องเอาผิด การออกกฎหมายที่เน้นในประเด็นใหญ่ ๆ ที่สำคัญ นอกจากจะทำให้เกิดความยำเกรงในกฎหมายมากขึ้นแล้ว ยังทำให้การควบคุมฯ ไม่ต้องมีบทบาทมาก กล่าวคือ ควบคุมเฉพาะแต่ในประเด็นที่สำคัญ เป็นการช่วยให้การควบคุมฯ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ กฎหมายควรจะกำหนดแบ่งห้องแถวออกเป็นชนิดต่าง ๆ ตามลักษณะการใช้ประโยชน์ในที่ดินตาม พ.ร.บ. ผังเฉพาะ เพราะจะทำให้สามารถกำหนดลักษณะห้องแถวที่ควรจะเป็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น ห้องแถวเพื่อการอยู่อาศัย หรือ เรือนแถว ควรจะมีลักษณะแตกต่างจากห้องแถวเพื่อการพาณิชย์กรรมในย่านธุรกิจ ลักษณะเรือนแถวจำเป็นต้องถอยร่นแนวอาคารจากเขตที่ดินให้เกิดความเฉพาะตัว (privacy) และห้องแถวราคาแพงในย่านธุรกิจควรมีการออกกฎหมายการดูแลทำความสะอาดตัวอาคารและระเบียบการติดตั้งป้ายโฆษณา เพราะเป็นอาคารในย่านที่ชุมชนหนาแน่น ความเป็นระเบียบ สวยงามของอาคารย่อมมีผลต่อภูมิทัศน์ในชุมชนนั้นอย่างมาก

บทบาทที่ควรของสถาปนิก

ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า สถาปนิกมีบทบาทในอาคารประเภทห้องแถวไม่น้อยเกินไป ทั้งที่สถาปนิกน่าจะจะมีบทบาทในการช่วยแก้ไขปรับปรุงลักษณะห้องแถวให้ดีขึ้นได้อย่างมากเท่าที่ผ่านมา สถาปนิกถูกว่าจ้างให้ออกแบบห้องแถวบ้างเหมือนกัน โดยเฉพาะห้องแถวที่ต้องการความเป็นขั้นนำตามย่านการค้า ย่านธุรกิจต่าง ๆ เพื่อให้อาคารมีลักษณะเด่นดูทันสมัย มีราคา และออกแบบให้ก่อสร้างได้โดยไม่กระทบกระทั่งสภาพอาคารข้างเคียง สถาปนิกถูกว่าจ้างเพื่อจุดประสงค์ดังกล่าวเป็นสำคัญ ซึ่งมักจะทำให้ได้ผลงานที่น่านิยมและถูกลอกเลียนแบบไปสร้างขึ้น ณ ที่อื่นเนื่อง ๆ (ดูภาพประกอบในหน้า 110)

ฉะนั้น หากสถาปนิกจะได้เพิ่มบทบาทของตัวเอง เพื่อการกำหนดแบบให้ได้ความงดงาม และได้อาคารที่เหมาะสมกับการใช้สอยมากยิ่งขึ้นโดยไม่ทำลายลักษณะสถาปัตยกรรมที่ดี เช่น การกำหนดแบบที่สามารถควบคุมให้การใช้สอยอาคารไม่เกิดการทะลักการใช้สอย ส่วนที่ไม่สมควรออกมาอยู่ตามระเบียง, กันสาด หรือช่วยกำหนดลักษณะที่อาคารจะถูก ต่อเติม ให้ต่อเติมได้ง่ายตามแบบที่ได้คิดไว้ล่วงหน้า ย่อมทำให้เกิดความเป็นระเบียบ หรือการออกแบบวิธีการก่อสร้างเพื่อให้ง่ายและประหยัดยิ่งขึ้น โดยสามารถเป็นสิ่ง กำหนดรูปลักษณะที่ดีของห้องแถวได้ด้วย เป็นต้น เป็นบทบาทที่สถาปนิกพึงกระทำอย่างยิ่ง โดยจะต้องยอมให้เกิดการลอกเลียนแบบกันต่อ ๆ ไป ซึ่งแม้จะไม่ได้ผลตอบแทนเป็นตัว เงิน แต่จะได้รับความภูมิใจเป็นการตอบแทนที่ได้มีส่วนช่วยประเทศชาติทางอ้อมในบทบาท ของสถาปนิก

บทบาทของอุตสาหกรรมการก่อสร้าง

เนื้อหาที่สำคัญของอุตสาหกรรมการก่อสร้าง ได้แก่ การลดต้นทุนของการก่อสร้าง ย่นระยะเวลาที่ใช้ทำการก่อสร้าง และเพิ่มคุณภาพงานก่อสร้าง ด้วยเหตุที่การก่อสร้าง ห้องแถวมีแนวโน้มที่จะ เป็นงานอุตสาหกรรมมากขึ้น สิ่งที่ส่งเสริมความเป็นไปได้คือปริมาณ ซึ่งปริมาณการก่อสร้างห้องแถวมีมากอยู่แล้ว ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการเสนอให้ส่งเสริม การก่อสร้างด้วยระบบอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัวสมบูรณ์แบบ เพื่อควบคุมคุณภาพงานห้องแถว เพราะเทคโนโลยีขั้นสมบูรณ์แบบนั้นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ และต้องสั่งซื้ออุปกรณ์ เครื่องจักรการผลิต จากต่างประเทศมาทำงานแทนแรงงานที่เหลือเพื่อภายในประเทศ ซึ่งเป็นการไม่สมควร แต่สิ่งที่ต้องการเสนอในที่นี้คือ การผลิตชิ้นส่วน เพื่อช่วยในงานการ ต่อเติมอาคารห้องแถวซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำตามชั้นดาดฟ้า ด้านหลังอาคาร และตามกันสาด การผลิตชิ้นส่วนดังกล่าวจะต้องช่วยให้เกิดความเป็นระเบียบ มีความสวยงาม ฯลฯ เป็นที่นิยมใช้ โดยอาศัยเครื่องจักรผลิตเท่าที่มีอยู่แล้ว โดยอาจจะดัดแปลงเพิ่มเติมแรง งานคนเพื่อการผลิตชิ้นส่วนเหล่านั้นด้วย อันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อควบคุมลักษณะ อาคารห้องแถวทางอ้อมอีกทางหนึ่ง ความเป็นไปได้จะมีมากน้อยเพียงไร เป็นสิ่งที่ท้าทาย ความสามารถของผู้เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการก่อสร้างทุกฝ่าย

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาในเบื้องต้นซึ่งทำให้ได้ข้อเสนอแนะบางประการนี้เป็นเพียงตัวอย่างของแนวทางสำหรับการพิจารณาปรับปรุงลักษณะของอาคารห้องแถวส่วนหนึ่งเท่านั้น และไม่ว่าการศึกษาริวิจัยอื่น ๆ ที่จะได้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอีกหรือไม่ก็ตาม การประสานงานระหว่างวิธีการทั้งหมด ย่อมช่วยให้ได้ผลลัพธ์ที่ดียิ่งขึ้น